

Natuur.stad

DRIEMAANDELIJKS LEDENBLAD VAN NATUURPUNT ANTWERPEN STAD - DECEMBER 2022 - FEBRUARI 2023 - JAARGANG 11 - NUMMER 4
VERSCHIJNT IN MAART, JUNI, SEPTEMBER EN DECEMBER

EEN TOEKOMSTBEELD VOOR ANTWERPEN

**ZWERFVUIL
EN SLUIKSTORT
IN ONZE NATUUR**

**GA EENS WANDELEN
IN GROEN NEERLAND**

Bij het einde van ons 10-jarig jubileumjaar kunnen we tevreden terugblikken en hoopvol vooruit kijken.

In 2022 werden de natuurreservaatgronden van Wolvenberg-Brilschans door de stad aangekocht, waarna de stad meteen via een collegebesluit (CBS 06973) het engagement aanging om alle natuurreservaten in haar bezit en in beheer van Natuurpunt (Bospolder, Ekers Moeras, Oude Landen, Wolvenberg-Brilschans, Groen Neerland, Hobokense Polder) voor 'eeuwig' als natuurreservaat te willen behouden. Het voelde voor onze afdeling aan als een mooi verjaardagsgeschenk.

2022 was ook het jaar waarin we een nieuw natuurbeheerplan opstelden voor ons natuurreservaat Wolvenberg-Brilschans. Dat ligt momenteel bij de Vlaamse administratie ter evaluatie en we hopen dat de bevoegde minister voor Omgeving (Zuhal Demir) het beheerplan snel zal goedkeuren. Vanaf dat moment kunnen we volop aan de slag om het beheerplan ook uit te voeren. In dit nummer van Natuur.stad wijd ik een artikel aan de belangrijkste veranderingen die de uitvoering van het beheerplan met zich zal meebrengen.

Er zijn verder veel zaken om naar uit te kijken, maar het -waarschijnlijk belangrijkste- project van de komende jaren is toch wel de bouw en opstart van het Natuurhuis Brialmont. Ook hierrond heeft de stad Antwerpen zich onlangs nog eens expliciet (ondermeer financieel) geëngageerd. We kijken er naar uit om daar een intensieve educatieve werking rond natuur in de stad uit te bouwen en de Antwerpenaar -jong

en oud- te verwonderen over de natuur die in Antwerpen aanwezig is.

We zoomen tenslotte in dit nummer ook even uit met de toekomstvisie die Natuurpunt ontwikkelde op groene en klimaatrobuuste steden en dorpen.

Na 10 jaar werking past het om even stil te staan bij het project dat Natuurpunt Antwerpen Stad is. Onze afdeling werd opgericht specifiek om de verwaarloosde stadsnatuur meer onder de aandacht te brengen van publiek en politiek en die natuur daarbij ook op te waarderen. Ik denk dat we mogen stellen dat we in die missie geslaagd zijn en tegelijk ook beseffen dat er nog een serieuze weg af te leggen is.

We zullen dus doorgaan 😊

Koen Van Keer
Voorzitter en verantwoordelijke Beleid

Inhoud

december 2022 - februari 2023 - jaargang 11 - nummer 4

Voorwoord	2
De els	3
Zwerfvuil in natuurgebied Wolvenberg	4
Een toekomstbeeld voor Antwerpen	6
Groen Neerland (Wilrijk): klein maar fijn	9
Wat verandert er op Wolvenberg?	10
Houtsnip, een bosvogel in de stad	13
Op safari in de winter	15
Activiteitenkalender	16

Lokale afdeling

Natuurpunt Antwerpen Stad is de lokale afdeling van Natuurpunt, vereniging voor natuur en landschap in Vlaanderen. Het werkingsgebied omvat de delen van de districten Antwerpen (postcodes 2000, 2018 en 2060) en Borgerhout binnen de Ring en het volledige district Berchem. Lid worden betekent dat je deel uitmaakt van een grote vereniging met meer dan 130.000 gezinnen, die in Vlaanderen 25.000 ha natuurgebied beheert.

Contact

Koen Van Keer, Boomgaardstraat 79, 2018 Antwerpen. (03-226 76 01)
info@natuurpuntantwerpenstad.be

Vragen of opmerkingen kan u sturen naar: redactie@natuurpuntantwerpenstad.be

Lid worden

Lidgeld per gezin: € 38/jaar. Te storten op rekeningnummer BE17 2300 0442 3321 met vermelding van je huidig lidnummer of voor nieuwe leden met vermelding van je naam en adres. Je ontvangt dan zowel het nationale tijdschrift Natuurblad als het lokale ledenblad Natuur.stad. Bovendien krijg je korting bij aankopen in onze Natuur.winkel. Leden van Natuurpunt uit een ander werkingsgebied kunnen voor € 7 een abonnement op Natuur.stad nemen. Te storten op rekeningnummer BE60 5230 8051 9270 met vermelding van je lidnummer, naam en adres.

Giften

Donateurs storten een extra bijdrage bovenop hun lidgeld. Vanaf € 40 per kalenderjaar krijg je een fiscaal attest. Storten kan op BE56 2930 2120 7588 met vermelding 'Wolvenberg – projectnummer 7743'.

Natuur.stad is het driemaandelijks ledenblad van Natuurpunt Antwerpen Stad. Gedrukt op een alcoholvrije pers met inkt op vegetale basis door De Wrikker cvba. Oplage: 3000 exemplaren.

Redactie: Christiane Lobbstaël, Ria Van Bastelaere, Monique Van Dousselaere, Graziella Van Eyllen, Koen Van Keer, Marc Van Outryve, Lieve Vercauteren, Minne Verlinden, Johan Wyckmans.

Layout: Kolja Aertgeerts, Peter Kluppels

De els

Tekst: Marc Van Outryve

De els oogt misschien onopvallend, maar heeft zeker zijn plaats in onze natuur.

Onze enige loofboom met kegels

Er zijn een 30-tal soorten elzen bekend. De hybridisatie tussen verschillende soorten bemoeilijkt de determinatie. In onze streken komt de zwarte els het meest voor, hij is ook inheems. In de Wolvenberg staan er verschillende exemplaren. Hij dankt zijn naam vooral aan zijn donkere schors. Je kan hem het hele jaar door herkennen aan zijn kleine donkere kegeltjes, de elzenproppen. Hij is onze enige loofboom met kegels. Deze worden gevormd door de vrouwelijke bloemen. Ze rijpen in het voorjaar en zijn als onrijpe vruchtproppen groen. Stilaan worden ze bruin, door het verhouten van de schutbladen. De vruchten zitten in de oksels ervan en zijn rijp in de herfst. De kegels blijven de hele winter aan de boom hangen. In de lente verschijnen de roodgele mannelijke katjes, naast de kleine vrouwelijke bloemen.

Er bestaat ook een witte of grauwe els, met een lichtgrijze gladde schors. Hij heeft een bredere kruin en groeit minder hoog dan de zwarte els. Hij is niet inheems, maar hier vaak aangeplant en ingeburgerd. Bij kruisen met de zwarte els ontstaat een hybride.

Een nuttige boom

Elzen kunnen goed overleven in een zuurstofarme bodem, zoals na een overstroming. Dikwijls zijn ze aangeplant rond water en stabiliseren zo de rivieroeveren. Ze groeien ook goed op stikstofarme grond, door symbiose met de bacterie *Frankia alni*. Deze fixeert stikstof uit de lucht en huist in wortelknolletjes van de els. Ze maakt stikstof beschikbaar voor de plant, die haar in ruil suikers schenkt. De bodem wordt zo stikstofrijker, wat de groei van andere planten in de ondergroei van elzen stimuleert.

Zwarte els met kegeltjes en katjes (foto: Katrien Vandepitte)

Het elzenbladhaantje, een klein blauwglanzend kevertje, lust de elzenbladeren. In de oksels van de bladnerven huizen mijten. Vinken en sijsjes doen zich tot laat in de herfst te goed aan de vruchten in de elzenpropjes. Het hout van de els is bestand tegen water en wordt gebruikt voor heipalen. De els is goed geschikt voor hakhout, omdat hij bij het knotten of afzagen aan de voet van de stam uitloopt en niet aan de wortels.

Symbool voor mentale kracht

Afgehakt of afgezaagd elzenhout kleurt bij blootstelling aan de lucht oranje-rood. In de mythologie werd deze kleur geassocieerd met vitaliteit en mentale kracht. Sommigen dachten dat de boom bloedde en de belichaming was van een boze geest: de Elzenkoning, bekend uit een oude Duitse legende. Voor de Kelten stond de boom voor dood en wedergeboorte en werd de eerste mens uit een els gemaakt. De Germanen vereerden de els als de boom van de machtige god Thor, ook vruchtbaarheidsbrenger. ■

Zwarte els: kegeltjes, bladeren en schors (foto: Werner Camps)

ZWARTE ELS	
Latijnse naam	<i>Alnus glutinosa</i>
Familie	Berkachtigen
Hoogte	20 tot 30 m
Schors	donkerbruin, gegroefd
Voorjaarsloten	kleverig (glutineus)
Bladeren	bovenzijde olijfgroen, glanzend eivormig, onregelmatig getand
Bloei	maart-april
Bloemen	vrouw. kegels en mann. katjes eenhuizig
Vrucht	nootje, rijp oktober-november

“Kampement” (foto: Kris De Smyter)

Zwerfvuil in natuurgebied Wolvenberg

Tekst: Kris De Smyter

Je afval achterlaten op straat is niet netjes. In een natuurgebied is het bovendien erg schadelijk voor de planten en dieren die daar leven.

Elke zondag verzamelen in het natuurreservaat Wolvenberg één of twee mensen systematisch alle vuil in rode afvalzakken van de stad en in PMD-zakken. Elke zondag een volle zak, dat wil zeggen een ton afval op vier jaar tijd. Een TON! De flessen zijn daar nog niet bijgerekend: elke maand wordt een grote boodschappentas glas afgevoerd. Reken maar uit! En verder ook steenpuin en ijzer.

Een onvolledige lijst van wat we allemaal vinden: drankblikjes, sigarettenpeuken, papieren zakdoeken, mondmaskers, houten planken, mosselschelpen, steenafval, facturen, flesjes met urine, oud brood, tuinafval, een ingepakte dode hond, oliebusen, citrusvruchten, maaltijdresten, schoenen, autobanden, matrassen en tenten, snoeppapier, boshutten, vuurwerk, valiezen, tuinmeubels, cosmetica, verlepte bloemenruikers, tapijten, stofzuigerslangen, onderbroeken, voederplankjes, blaadjes voor zoektochten, en heel veel plastic, hondendrollen, hele zakken gedumpt afval. ...

Van het meeste afval is duidelijk waarom het niet in de natuur hoort. Maar waarom mogen geen kampementen, maaltijdresten of voederplankjes, vragen sommige mensen ons.

Om een **kampje** te maken moet je van de grotere paden afgaan: op zich is dat al nefast voor de planten en dieren, want er wordt veel platgetrapt. Maar ook het hout dat opgeraapt wordt bevat zwammen die in hun groei gestoord worden en kleine diertjes die hun schuilplaats nu kwijt zijn. De beweging en het rumoer waarmee zo'n kamp gebouwd wordt schrikt

Resultaat van een “feestje” in de natuur (foto: Kris De Smyter)

Geïmproviseerde tijdelijke slaappleaats van dakloze (foto: Kris De Smyter)

vogels af die daar hun nesten bouwen. Hun jongen worden dan soms in de steek gelaten.

Maaltijdresteren trekken ratten aan. Hoe meer eten, hoe meer ratten. En die verdrijven dan weer andere kleine dieren in het natuurgebied.

Voederplankjes: uiteraard met de goede bedoeling om de vogeltjes eten te geven. Dat lijkt erg natuurminnend, maar de zaadjes die op het plankje liggen doen vaak planten groeien die niet in dit gebied thuishoren en andere planten kunnen overwoekeren of beletten te groeien. Bovendien vinden de meeste vogels voldoende eten uit zichzelf, zeker als we het gebied voor de rest niet te veel verstoren. Verder is aangetoond dat vogels afhankelijk worden gemaakt van kunstmatig aangeboden voedsel, wat we zeker in een natuurgebied willen vermijden.

Maaltijdresteren (foto: Kris De Smyter)

We hebben in Antwerpen geen 'ongerepte' natuur. Laten we dit kleine gebied niet overbelasten met onze aanwezigheid (blijf dus op de paden van minstens één meter breed, ga niet zomaar ergens het bos in) en laat in geen geval je afval achter. Er staat een vuilbak aan de ingang van Wolvenberg en aan de voetgangersbrug. En geniet van deze natuur! ■

"Oogst" van een wekelijkse zwerfvuil-rondgang (foto: Kris De Smyter)

Een toekomstbeeld voor Antwerpen

Tekst: Regis Verplaetse

De klimaatcrisis en de biodiversiteitscrisis stellen ons voor uitdagingen die de stabiliteit en welvaart van onze maatschappij bedreigen. De waterbom vorige zomer, de ongeziene droogte deze zomer zijn tekens aan de wand. De helft van de laatste acht zomers waren de heetste ooit. Mens en natuur kreunen. Er is ook de energiecrisis omdat we nog altijd op fossiele brandstoffen teren, een sluikse gezondheidscrisis door toxische chemie (denk aan PFAS) en dan zwijgen we nog over voedselzekerheid. De transitie waarmee we die crisissen kunnen afwenden zijn gekend: zorgzamer omgaan met open ruimte en water, natuurherstel, hernieuwbare energie, circulaire economie, duurzame landbouw. Veranderen is lastig, maar niets doen is vele malen schadelijker en duurder.

Om te tonen hoe een duurzaam Vlaanderen er in 2050 zou kunnen uitzien en wat we nu prioritair moeten aanpakken, maakte Natuurpunt vijf toekomstbeelden, waarvan één over de stedelijke ruimte. U vindt ze op <https://www.natuurpunt.be/pagina/natuur-het-hart-vlaanderen-2050>. Centraal daarin staan nature based solutions: oplossingen door ecosysteemdiensten die de natuur gratis levert als je haar omarmt.

Plaats voor natuur in Antwerpen

Wat betekent dit nu voor de grootste stad van Vlaanderen? Een kernvraag is hoe de natuur een plaats geven in de stad?

Eén van de grootste obstakels hiervoor is de verhardingsgraad. Bijna 50% van Antwerpen is bebouwd of anders verhard, veel meer dan eender welke andere Vlaamse stad. Oppervlakte waar geen groen groeit, geen water infiltreert, en die keihard opwarmt: de betonnen jungle.

Het antwoord hierop heet de sponsstad: een maximaal ontharde stad met ruimte voor water en groen. Grote groenblauwe zones zoals het Park Groot Schijn, de Groene Singel, Ringland of Groen Zuid zijn daarin belangrijk maar onvoldoende. Om optimaal te werken moet het netwerk infiltreren tot in de poriën van de stad, zodat plekken als

Natuurwandelingen in het Antwerpse door de VMPPA (Vereniging voor Milieueducatie Provincie Antwerpen)

25/12/2022, 14u. Bomensymboliek. Ertbrugge (Hoek Schotensesteenweg - Ertbruggelaan, 2100 Deurne)

15/01/2023, 10u. Knoppen en bomen. Bremweide (Tramhalte Hermans (lijn 5), 2100 Deurne)

11/03/2023, 14u. Lente in aantocht. Nachtegalenpark (Parkingang Den Brandt, Beukenlaan 12, 2020 Antwerpen)

12/03/2023, 14u. 13 jaar werken. Park Groot Schijn (Ruggeveldlaan 488, vooraan parking Sportoase, 2100 Deurne)

Tenzij anders vermeld, melden wandelaars zich gewoon aan op de vertrekplaats van de respectievelijke wandeling en is inschrijven niet verplicht. Voor meer info: vmpa-antwerpen-centrum@vmpa-vzw.be of via 0470-13 60 24.

het Stadspark, het Groen Kwartier of een stadstuin met monumentale boom ecologisch verbonden worden. In zo een stad zijn tuinstraten de norm net als groene gevels en multifunctionele daken, zijn speelplaatsen als stranden, garageboxen vervangen door deelateliers of -kantoren in een collectieve tuin en kijken de Opera en de Schelde uit op een park in plaats van op een stenen bakplaat.

Andere mobiliteit

Eén aspect bij uitstek beperkt de mogelijkheden: mobiliteit. De auto als hoeksteen van mobiliteit, zeker in de historische stad, is een absurde (en dodelijke) erfenis uit de vorige eeuw. Terwijl vroeger het Antwerpse buitengebied grappend 'de parking' werd genoemd, geldt die benaming nu voor de stad zelf. Geen enkele nederzettingvorm biedt meer winsten uit nabijheid en collectiviteit dan de stad – het was haar ontstaansreden. Als je die kwaliteit inzet voor mobiliteit kom je bij het model van de 15-minutenstad, waarin al je regelmatige behoeften op minder dan 15 minuten te voet, met de fiets of openbaar vervoer liggen, met de (deel)wagen als laatste vervoersoptie (het zgn. STOP-principe). Het levert ontzettend veel winst,

Detail uit het toekomstbeeld steden en dorpen met links de toestand die we kennen en rechts hoe een natuurinclusieve stad eruit kan zien (grafiek: Natuurpunt vzw)

niet enkel ruimte voor water en natuur maar ook voor spel en ontmoeting, verkeersveiligheid en zuivere lucht. Nabijheid en collectiviteit kunnen nog meer winsten opleveren. Zo is er geen enkel excuus voor energie-armoede als je zonne-energie en restwarmte kunt delen in een superefficiënt netwerk, zeker met zoveel industrie vlakbij. En er is nog zoveel meer en beter mogelijk.

Alles is verbonden

Dat brengt me tot deze simpele gedachte: alles is verbonden. Dat betekent dat problemen verweven en complex zijn, maar ook dat het antwoord niet ligt in hokjesdenken, versnippering en tegenstelling. Het antwoord ligt in dialoog, openheid, bewustzijn van de wereld voorbij de einder en van die onder je voeten. In denken aan verbanden, de lange termijn, het algemeen belang.

In 2020 zei het internationaal klimaatpanel dat we nog 10 jaar tijd hebben om het tij te keren en elk nieuw rapport verkort die termijn. Daarom een dringende oproep. Verontwaardig je, beste lezer. Lees en verdiep je. Bespreek de talloze kansen voor een groenere, leefbaardere stad onder vrienden, familie, collega's, burens. Wees actiever bij Natuurpunt. Bestraf de kortzichtigheid van bepaalde politici en bankiers. Wip die tegels, plant lijsterbes of klimop. Besef dat heel veel mensen voelen dat het anders moet. Help waar je kunt. Help een toekomst met natuur waarmaken – want zonder is geen leven. ■

VITIS

eten + drinken
open

woe-don — 1600u
vrij-zat-zon — 1130u

Wij proberen zoveel mogelijk
met lokale producten te werken

allergenen — vraag info aan de bar
reservaties — 0490434346

www.vitis-eten-en-drinken.be

Generaal Drubbelstraat 128, Berchem

Digitale nieuwsbrief

Blijf steeds op de hoogte van alle activiteiten, het meest recente nieuws en actuele natuurweetjes in de afdeling Natuurpunt Antwerpen Stad.

Mail jouw e-mailadres naar secretariaat@natuurpuntantwerpenstad.be en krijg maandelijks onze digitale nieuwsbrief in je mailbox.

NATUURLIJK doen!

Groen Neerland (Wilrijk): klein maar fijn

Tekst: Ria Van Bastelaere

Wilrijk heeft lang een landelijk karakter gehad met akkers en weilanden. Nu zijn er nog maar weinig plekken die doen denken aan het landschap van weleer. Groen Neerland is daar eentje van. Het is een open ruimte tussen twee overblijfselen van de verdedigingsgordel, fort 6 en fort 7.

Wandelen in een oase van rust

Groen Neerland wordt omringd door het Park van Eden, een grotere oppervlakte groengebied met speelzones, volkstuintjes, een educatieve zone, enz. Het bevindt zich achter de Ikea-site en vormt een groene oase van rust midden in de stedelijke drukte. De nabijheid van de verzadigde A12 vergeet je hier helemaal. Het hele park is ongeveer 27 hectare groot. Groen Neerland neemt daarvan 9 ha in, die worden beheerd door Natuurpunt Zuidrand Antwerpen. Er is een bewegwijzerde wandeling door het natuurgebied (wandelpad, rode stippellijn op het plan) en een tweede wandeling loopt er rond (rondgang, blauwe stippellijn).

Respect voor ecologische elementen

De site werd een paar jaar geleden heringericht en in 2013 officieel geopend, maar is al in beheer van Natuurpunt van voor die herinrichting. Destijds was een groot deel van het gebied nog maïsveld en paardenwei. Natuurpunt werd bij de opmaak van het inrichtingsplan betrokken, waardoor er maximaal rekening werd gehouden met de waardevolle ecologische elementen zoals de antitankgrachten, de bomputten, het drassige grasland, de kwelwaterpoelen en de bosfragmenten.

Fauna en flora

Het gebied ligt in de vallei van de Kleine Struisbeek en heeft een heel vochtige ondergrond. De fauna en flora zijn daaraan aangepast. Je vindt er bijvoorbeeld de kamsalamander die er in poelen leeft. Er huizen ook diverse libellensoorten, waaronder zwervende pantserjuffer.

De graslanden worden regelmatig gemaaid en/of door 3 à 4 paarden begraasd. In de ruigtes groeien typische kruiden als heeblaadje, koninginnenkruid, harig wilgenroosje, boerenwormkruid en moerasspirea. De struwelen, met struiken tot 5 meter hoog, verdelen het halfopen landschap. Bosrietzanger, grasmus, zwartkop, en braamsluiper voelen er zich thuis.

Praktisch

- Het gebied is vrij toegankelijk op de aangeduide wandelpaden.
- Je kan op verschillende plaatsen starten, bijvoorbeeld in de Doornstraat tegenover huisnummer 247 of 299, of in de Kleine Doornstraat tussen huisnummers 27 en 31.
- Bussen 131, 140 141, 180, 181, 182 en 183 passeren in de Doornstraat.
- Het wandelpad in het natuurgebied loopt in een omheind terrein. Om te starten, loop je door het hek naast de beheerkeet.
- Honden aan de leiband zijn enkel op de rondgang toegelaten, niet op het wandelpad binnen de afsluiting.
- De rondgang is toegankelijk voor rolstoelgebruikers, het wandelpad niet.
- De wandelkaart kan je ook downloaden via de nationale website van Natuurpunt: <https://natuurpunt.be/wandelen>.

Groen Neerland 2016

Wat verandert er op Wolvenberg?

Tekst: Koen Van Keer

Elke 24 jaar moet er voor erkende natuurreservaten een nieuw natuurbeheerplan opgesteld worden. Dat moment is aangebroken voor ons stedelijke natuurreservaat Wolvenberg-Brilschans in Berchem. Eén en ander zal aanzienlijke werken meebrengen die ook het bezoek aan het natuurgebied zullen beïnvloeden.

Een hele onderneming

Het nieuwe natuurbeheerplan voor het erkende natuurreservaat Wolvenberg-Brilschans werd in een partnerschap tussen verschillende partijen opgesteld. Omdat het natuurreservaat gelegen is binnen de contouren van het Berchemse Park Brialmont, was er een vraag vanuit de stad en het district Berchem om te kunnen meewerken aan het schrijven van het natuurbeheerplan. Daar ging Natuurpunt mee akkoord. AG Vespa volgde dit proces op voor de kant van de stad. Op zijn beurt nam AG Vespa het ontwerpbureau Cluster en het studiebureau Antea onder de arm. Tot zover de partijen langs 'stedelijke' zijde. Voor Natuurpunt was het de dienst Natuurpunt Beheer die het beheerplan schreef vanuit zijn jarenlange expertise op dit vlak. Het laatste woord had echter onze lokale afdeling Natuurpunt Antwerpen Stad.

Biodiversiteit

Na een heel intensief proces van overleg en discussie kwam dan een beheerplan uit de bus dat wordt ingediend bij het Agentschap voor Natuur en Bos en dat -na een consultatieronde- uiteindelijk moet worden goedgekeurd door de Minister voor Omgeving.

Voordat een natuurbeheerplan wordt uitgeschreven, vinden uitgebreide inventarisaties plaats om de aanwezige fauna en flora in kaart te brengen. Daaruit bleek hoe rijk dit kleine stedelijke natuurreservaat wel is.

Dan wordt het gebied ingedeeld in zogenaamde beheereenheden. Dat zijn zones waar op een welbepaalde manier aan natuurbeheer gedaan wordt met het oog op het behouden van en/of het geschikt maken voor gekozen 'paraplusoorten'. Enkele van die soorten uit het nieuwe

natuurbeheerplan zijn ijsvogel, Spaanse vlag (een dagactieve nachtvlinder), eikenpage en enkele vleermuissoorten.

Beheertypes zijn o.a. hakhoutbeheer en gefaseerd maaien, vaak gecombineerd met het verwijderen van schadelijke exoten.

Veranderingen

Het zou ons te ver leiden om in te gaan op alle facetten van dit lijvige document, maar de belangrijkste concrete veranderingen willen we hier toch onder de aandacht brengen:

• Wijziging padennetwerk

Op een aantal plaatsen zullen de huidige paden verdwijnen en verlegd worden. Zo zullen ze lokaal meer naar het midden van het gebied opschuiven waardoor ze dieper en achter een talud komen te liggen. Dit moet onder meer de geluidsbeleving verbeteren. Het lawaai van de ring is zowat het vaakst genoemde 'pijnpoint' bij bezoekers van ons natuurgebied.

Natuurbeheereenheden (in groen) van Wolvenberg-Brilschans (grafiek: Natuurpunt Beheer vzw)

Wolvenberg: huidige toestand centraal habitatype (©Cluster)

- **Aanleg en verdieping poelen**

De klimaatverandering zorgt er voor dat de poelen op Wolvenberg regelmatig te snel opdrogen om voortplanting bij de aanwezige amfibieën (o.a. alpenwatersalamander en kleine watersalamander) mogelijk te maken. Door de aanwezigheid van talrijke bomen rond de poelen is er ook sprake van verlanding door overvloedige bladafval. Als we onze amfibieënpopulatie niet willen verliezen, dringt een ruiming en verdieping van de poelen zich op. Ook worden twee nieuwe poelen aangelegd.

- **Omvorming centrale zone**

De centrale zone van de Wolvenberg is de voorbije decennia sterk verbost, waardoor verschillende waardevolle planten dreigen te verdwijnen. Het meer open maken van die zone, waardoor meer zonlicht op bepaalde delen valt, alsook het herprofilen van enkele aanwezige poelen, moet zorgen voor een hogere biodiversiteit.

Timing

Eén en ander zal zoals gezegd een impact hebben op het bezoek aan het reservaat. In het najaar van 2022 en het voorjaar van 2023 zullen al wat voorbereidende -kleinere- werken worden uitgevoerd. Die zullen een beperkte impact hebben op de toegankelijkheid. De grotere werken vinden plaats eind 2023 - begin 2024. Hiervoor zal het reservaat wel een tijd afgesloten worden.

We hebben gepoogd om met dit nieuwe natuurbeheerplan een goede combinatie te bekomen tussen het recreatief gebruik door de mens en het ecologisch gebruik door de natuur. Een belangrijke functie van Wolvenberg-Brilschans schuilt ook in de educatieve waarde voor de talrijke Antwerpenaars die dicht bij hun woonplaats 'echte' natuur willen ontdekken. Ons reservaat zal daarom ook worden ingeschakeld in de natuureducatieve werking van het Natuurhuis Brialmont, dat in 2025 zijn deuren opent naast het natuureservaat. ■

Wolvenberg: toestand centraal habitatype over 15 jaar (©Cluster)

Houtsnip, een bosvogel in de stad

Tekst: Guy Van Steen

De houtsnip is echt geen stadsvogel. Toch worden er in Antwerpen elk jaar wel een drietal waargenomen. In 2018 en 2021 waren er zelfs 11 waarnemingen. Vooral in maart en november, tijdens de vogeltrek, vliegen ze wel eens over de stad. Een enkele keer worden ze dan waargenomen tijdens één van hun rustpauzes. Maar meestal zijn de omstandigheden dramatischer.

Houtsnip in vlucht (foto: Francis Pattyn)

Rusten in het Stadspark

Houtsnippen trekken uitsluitend 's nachts. In de stad vliegen ze soms tegen een hoog gebouw. Meestal met dodelijke afloop. Bijna alle waargenomen vogels in de stad zijn raamslachtoffers. Een enkele keer komt de vogel er met een hersenschudding vanaf. Na een dagje rusten op een donker verborgen plekje kan hij dan de volgende nacht verder vliegen. Zoiets gebeurde vorig jaar in het stadspark.

Tijdens zijn vlucht over de stad is er nog meer gevaar voor de houtsnip. De slechtvalk durft er wel eens eentje te vangen. Je vindt dan onderaan een toren op de straat alleen een kopje of een vleugel terug.

Knorren en fluiten

De natuurlijke omgeving voor de houtsnip is een groot bos met een dikke laag humus en met open en vochtige plekken. Hier leeft de vogel bijna onzichtbaar door zijn perfecte camouflage en zijn deels nachtelijke leefwijze. Ze leven erg solitair. Je ziet de houtsnip bijna uitsluitend als hij wordt opgeschrikt en dan zigzaggend opvliegt.

Als het in de winter hard gevoren heeft, gaat de houtsnip op zoek naar zachte plekken en dan komt hij wel eens tot in de tuin.

Je kan de houtsnip ook observeren wanneer een mannetje in de lente bij dageraad of schemering laag boven de bomen zijn territorium- of baltsvlucht uitvoert. Hij maakt dan een merkwaardig knorrend en fluitend geluid.

Het nest is een kuiltje in de dorre bladeren onder een braamstruik of andere dichte bedekking. Het vrouwtje legt 4 eieren. Meestal is er maar 1 broedsel, soms zijn er twee.

Nog snippen

De houtsnip is een plompe steltloper met nogal korte poten, ongeveer zo groot als een duif (35 cm), en met een lange rechte snavel (7 à 8 cm) waarmee hij vooral regenwormen uit de zachte bodem pikt. Maar ook naaktslakken, pissebedden en kevertjes staan op het menu.

Zijn kleur is die van dorre bladeren, bruin gevlekt en gestreept. En met dwarse bruine en gelige strepen op de kop. Mannetjes en vrouwtjes zien er nagenoeg hetzelfde uit en hun kleur is gedurende het hele jaar dezelfde.

Je zou de houtsnip kunnen verwarren met de watersnip. Maar die is een stuk kleiner en heeft langgerichte strepen op zijn kruin.

In België komen ook nog andere snippen voor zoals bokje en poelsnip. Maar het bokje is veel kleiner dan de houtsnip en de poelsnip is zeer zeldzaam.

'Belgische' bescherming

De houtsnip is altijd gegeerd jachtwild geweest. Voor een jager is het een bewijs van zijn kunde als hij zulk een zigzaggende vogel kan neerschieten. Hij steekt daarom graag een snippenpluim op zijn hoed.

Gelukkig is in Vlaanderen de houtsnip sinds 1991 volledig beschermd en mag hij niet meer bejaagd, vervoerd of gegeten worden. Jammer genoeg is dit in Wallonië niet het geval. ■

JOUW FIETSAVONTUUR START BIJ FIETSEN DE GEUS!

Wij zijn jouw fietsenwinkel in Antwerpen en omgeving. Met welke fiets schrijf jij jouw verhaal: de stadsfiets, elektrische fiets, reisfiets, snelle pendelfiets of (elektrische) vouwfiets? We helpen je kiezen.

KOM EENS LANGS IN ÉÉN VAN
ONZE 3 WINKELS OF PLAN JE
TESTRIT ONLINE!

FIETSEN DE GEUS ANTWERPEN

antwerpen@fietsendegeus.be

Marnixplaats 4, 2000 Antwerpen
03 238 17 12

FIETSEN DE GEUS BERCHEM

berchem@fietsendegeus.be

Grotesteenweg 95, 2600 Berchem
03 239 84 74

FIETSEN DE GEUS EDEGEM

edegem@fietsendegeus.be

Trooststraat 34/36, 2650 Edegem
03 457 27 69

OPENINGSUREN

zondag en maandag gesloten

di - vr 09u30 - 12u30 en 13u30-18u00
za 10u00 - 18u00 doorlopend

FIETSENDEGEUS.BE

Op safari in de winter

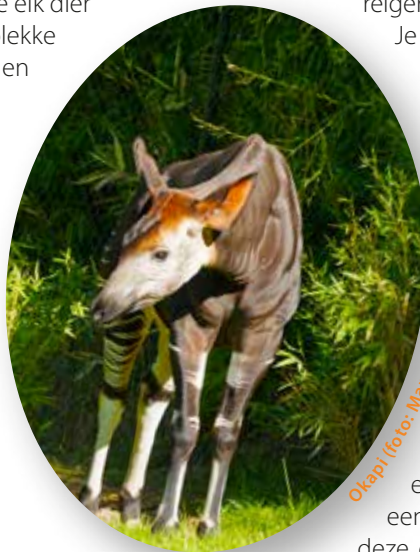
Tekst: Björn Hendrickx

Vaak hebben we het in ons tijdschrift over de natuur in België en deze is natuurlijk heel belangrijk. Het is echter ook leuk om natuur eens op een andere manier te zien!

De Zoo van Antwerpen heeft verschillende dieren die je kan bekijken, ook in deze koudere periode van het jaar. Hieronder zijn een aantal minder bekende, maar toch geweldige dieren opgesomd die je kan bezoeken. Neem dit blad mee tijdens je bezoek en zo kan je elk dier afvinken tijdens het spotten! Ter plekke kan je ook nog meer over deze en vele andere dieren leren.

OKAPI

De okapi is familie van de giraf. In plaats van op de savanne, wonen zij in bossen en worden daarom soms ook wel "bosgiraffen" genoemd. Het strepenpatroon op hun billen is bij elke okapi uniek en wordt vaak gebruikt door mensen om ze van elkaar te onderscheiden.

Okapi (foto: Marc Benedett via Pixabay)

MALEISE TAPIR

De Maleise tapir leeft in regenwouden en houdt van water. Hun unieke zwart-witte kleuren zouden ze hebben omdat ze zo minder opvallen wanneer het schemert. Hun jongen hebben eerder een bruine kleur met witte strepen en vlekken.

Maleise tapir (foto: Rajamango via Pixabay)

BLAUWE MORPHO

Zoals vele vlinders heeft de blauwe morpho prachtige vleugels. De onderkant is bruin en heeft een tekening die lijkt op een oog. Wanneer ze stilzitten zijn ze op deze manier gecamoufleerd. De bovenkant is schitterend blauw. Die gebruiken ze om vogels te verblinden tijdens een achtervolging.

Blauwe morpho (foto: Gaby via Pixabay)

BLAUWE REIGER

De dierentuin vormt een groen plekje midden in de stad. Dit betekent dat ook wilde dieren, zoals deze reiger er graag voorkomen.

Je kan ze vaak vinden bij de buitenverblijven van de zeehonden of zeeleeuwen, waar ze een visje proberen mee te pikken.

Blauwe reiger (Mabel Amber, who will one day via Pixabay)

MURENE

Murenes zijn vissen en leven in holtes in het water. Ze hebben een goede reukzin en wachten in hun hol tot ze een prooi ruiken om deze dan aan te vallen. Vaak zie je dat ze hun mond open en dicht doen. Daardoor kunnen ze beter ademen met hun kieuwen.

Murene (foto: Kate Devious via Pixabay)

KOMODOVARAAN

De komodovaraan is de grootste hagedis ter wereld en veel groter dan andere hagedissen. In het wild zijn zij op hun eiland het grootste roofdier. Hun speeksel zit barstensvol bacteriën, waardoor het heel giftig is. Ze jagen door hun prooi te bijten en daarna te wachten tot deze doodgaat door de giftige beet.

Komodovaraan (foto: Jane Francisca via Pixabay)

Hernieuw je lidmaatschap!

Help ons om ook in 2023 de natuur in onze stad te beschermen en uit te breiden. Schrijf je lidgeld (38 € voor het hele gezin) over op rekeningnummer BE17 2300 0442 3321 van Natuurpunt, met vermelding van je naam, lidnummer en adres.

Alvast hartelijk bedankt!
Het vrijwilligersteam van Natuurpunt Antwerpen Stad

Activiteitenkalender

december 2022 – januari 2023 – februari 2023

De geldende coronamaatregelen worden strikt gevolgd.

Voor de volledige agenda en de meest recente info, zie www.natuurpuntantwerpenstad.be

DE STADSMUS

Vogeltellingen (iedere eerste zondag van de maand behalve juli en augustus)

4 december 2022

8u30 Brialmontpark (Wolvenberg) – afspraak voetgangersbrug kant Singel

8 januari 2023

8u30 Parken zuidrand – afspraak aan Hof Van Leysen (Markgravelei)

5 februari 2023

8u30 Konijnenwei – afspraak hoek Singel - Kolonel Silvertopstraat

Inschrijven wenselijk via:

vogelwerkgroep@natuurpuntantwerpenstad.be

December 2022

11 Uitstap Vogelwerkgroep De Stadsmus Polder – Rupelmonde

Afspraak: Borsbeeksebrug, Berchem

(vertrekplaats Flixbus), om 8 uur

Carpooling. Inschrijven verplicht via:

vogelwerkgroep@natuurpuntantwerpenstad.be

BEHEER WOLVENBERG

Elke zondag vanaf 4 december 2022 tot en met 26 februari 2023 behalve op 25 december 2022 en 1 januari 2023

Van 9u30 tot 12 uur

Afspraak: container hoek Posthofbrug –

Singel, 2600 Berchem

Stevig schoeisel en kledij die tegen een

stootje kan. Werkhandschoenen krijg je ter plekke.

Januari 2023

22 Uitstap Vogelwerkgroep De Stadsmus Uitkerkse Polder (Blankenberge)

Afspraak: Borsbeeksebrug, Berchem

(vertrekplaats Flixbus), om 7u30

Carpooling. Inschrijven verplicht via:

vogelwerkgroep@natuurpuntantwerpenstad.be

ZWERFVUILACTIE

Iedere laatste zondag van de maand behalve december

(29 januari 2023 – 26 februari 2023)

van 14 uur tot 16 uur – parking Antwerps

Zeilcentrum Noordkasteel

Oosterwielsteenweg 1, 2030 Antwerpen

Oproep

Met de zesdelige activiteitenreeks 'Beleef de Natuur' wil Natuurpunt in het voorjaar van 2023 een zo breed en divers mogelijk publiek bij de stadsnatuur betrekken. Daarvoor zoeken ze sociale Antwerpenaren met een hart voor diversiteit en voor de natuur, die zich willen engageren als begeleiders.

Concreet komt het neer op het meevolgen van de

reeks, het hartelijk welkom heten, vergezellen en ondersteunen van de deelnemers en het fungeren als tussenpersoon tussen de anderstalige nieuwkomers en de Natuurpuntafdelingen in Antwerpen.

Bij interesse en/of vragen kan je voor 4 januari 2023 een mailtje sturen naar nils.iwens@natuurpunt.be.